

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-28-87-96>
УДК 336:377

Тріпак Мар'ян Миколайович,
заслужений працівник освіти України,
кандидат економічних наук, доцент, директор
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6924-5469>
tmm.75@ukr.net

Сторожук Наталя Романівна,
викладач кафедри соціальної роботи та психології
Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7095-1205>
natalilenik82@gmail.com

ПСИХОЛОГІЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТРЕСУ СУБ'ЄКТІВ ІНКЛЮЗИВНИХ ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ ПАНДЕМІЇ

Анотація. Період становлення й запровадження інклюзивного освітнього простору є важливим з огляду на те, що адаптація суб'єктів соціуму з інвалідністю в соціокультурне й фінансово-економічне середовище соціалізації, професійна готовність суб'єкта інклюзивних державних інституцій до надання всебічної допомоги різним верствам населення, збереження власного психічного здоров'я завдяки успішному подоланню дистресів є необхідним.

У статті обґрунтовано теоретично-прагматичні постулати фінансово-економічної, психологічної та соціально-реабілітаційної інклюзивної доктрини спеціалізованих інституцій України, які відображають інклюзивну діяльність у соціально-економічній системі державної установи та її місце й роль у глобалізаційних процесах. Тобто охоплено така парадигма як інклюзивна інституція та її психологічні умови, механізми й закономірності фінансово-економічної діяльності. Визначено, що в сучасних умовах найбільш помітний вплив на розвиток фінансово-економічної психології мають психологія підприємництва, психологія управління та менеджменту.

Метою дослідження є вивчення стресів, що виникають у професійній діяльності суб'єктів інклюзивних державних інституцій в умовах глобальної світової пандемії. Тобто, готовність суб'єкта інклюзивних державних інституцій до надання всебічної допомоги різним верствам населення й необхідність водночас зберегти власне психічне здоров'я завдяки успішному подоланню дистресів на основі відповідних знань про психофізіологію стресу, його причини та наслідки, індивідуальні та групові методи реабілітації, самостійної допомоги, корекції посттравматичних стресових розладів. Крім того, в статті розглядаються ознаки управління, вишколи подолання та зовнішньо-опосередковані способи адаптивної саморегуляції стресом суб'єктів соціуму в тому числі й суб'єктів інклюзивних інституцій.

У цьому дослідженні визначено пріоритетність суб'єктів інклюзивних державних інституцій у фінансово-економічних параметрах подолання відповідних психологічних стресів та кризи в умовах глобальної світової пандемії. Визначено, що сучасна психологія фінансів і фінансово-економічної діяльності інклюзивних інституцій – об'єкт боротьби ідеологій, науково-освітніх доктрин, політичних переконань, соціально-економічних уявлень про соціальну справедливість суб'єкта інклюзивного соціуму.

Ключові слова: інклюзивні державні інституції, інклюзивна вища освіта, психологія, фінансово-економічна психологія, стреси.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Стрімке поширення коронавірусу, падіння біржових індексів, втеча інвесторів із країн, що розвиваються, та зменшення попиту на світових ринках сировини, нафтові війни та інші кризові явища у світі загрожують українській економіці та фінансовій системі. Про це попереджають економічні та фінансові аналітики. Але нинішня непроста ситуація залишає можливості для виходу з кризи з мінімальними втратами, і дає шанси для продовження розвитку.

Отже, психологія і фінанси нині тісно пов'язані з процесом соціально-економічної та господарської діяльності держави, суб'єкта господарювання, домогосподарств і окремого індивідууму – суб'єкта соціуму.

Фінансово-економічні процеси розглядаються як сфера громадського життя й суспільних відносин, у яких психологія відіграє роль «регулятора відносин», які спираються на продуктивні сили й виробничі відносини суспільства, що охоплюють сферу праці й керування, підприємництва, товарно-грошового обміну, розподілу і споживання, являють собою суб'єктивовану форму цих відносин і прав власності [8]. Закономірності психологічного відбиття господарських відносин становлять предмет фінансово-економічної психології. Відбувається поступове формування нового напрямку психологічної науки, яка вивчає й дає відповіді на явища, що відбуваються із суб'єктом соціуму в процесі його економічної діяльності.

У сучасній науці увага частіше акцентується на психологічній складовій фінансово-економічної діяльності індивідів і соціальних груп, отже, йдеться про фінансово-економічну психологію.

Тисячолітній розвиток людства свідчить, що найважливішими інструментами регулювання господарських та загальнодержавних перерозподільчих процесів є вартісні чинники, основа яких – фінанси і психологічні механізми та відносини відповідних суб'єктів економічної системи країни. Саме завдяки їм суспільство може активно забезпечувати належний соціально-економічний розвиток кожного індивідуума нашої країни. За допомогою ефективних фінансово-економічних послуг населення й економічної діяльності суб'єкта господарювання, індивіда чи держави зокрема, здійснюється багатосторонній вплив на організацію ринкових відносин та процеси розширеного відтворення.

Тематика цього дослідження створює підсистему дій, з одного боку «психологія» – як дітище філософських знань, а з іншого – «фінансово-економічна діяльність», як серцевина соціальних і політико-ідеологічних питань, які зосередили в собі фундаментальність економіки та фінансів, прагматизм політики та раціональність ефективності діяльності *інклюзивних інституцій* у процесі надання відповідних послуг, що створюватиме прагматичний механізм соціалізації інклюзивної освіти в Україні.

Світові тенденції моніторингу інклюзивної освіти за даними статистики свідчать, що суб'єктів соціуму з фізичними та обмеженими можливостями збільшилося майже вдвічі й досягло 7 % загальної чисельності населення, а демократична держава, до якої належить і Україна, повинна забезпечити можливості реалізації потенціалу таких людей для того, щоби вони приносили користь суспільству і відчували себе його повноцінними членами [8].

Оскільки ступінь освіти, знання є основою сучасної життєдіяльності людини, її можливостей працювати та задовольнити всебічні потреби, зосередимо увагу на проблемах освіти людей з інвалідністю. Впровадження в життя законів про права вищезазначеної категорії людей є одним з основних елементів відкритого суспільства, спрямованого на подолання соціальної нерівності, який отримав назву «інклюзії», тобто широкого спектру стратегій щодо забезпечення ресурсів, орієнтованих на підтримку груп населення або окремих громадян, які опинилися в несприятливому становищі виключення з економічного, соціального, політичного, культурного життя суспільства [8].

Аналіз останніх досліджень. Наукові дослідження явища стресу вперше розпочав відомий канадський фізіолог Ганс Сельє (1936), який визначив стрес, як те, що прискорює процес старіння, проводячи нас крізь колотнечі життя, душевні потрясіння; це шкода, завдана нашому організмові у відповідь на наш життєвий досвід. Причиною такої шкоди є реакція організму на подію, а не сама подія.

Психологію стресу досліджували: С.Л. Рубінштейн, О.В. Винославська, Н.Є.Водопьянова, Т.В. Зайчикова, Л.В. Куликов, Ю.П. Мельник, Е.С. Старченкова та ін.

Однак питання психології стресів суб'єктів інклюзивних державних інституцій як фінансово-економічного балансу в умовах глобальної світової пандемії, що передбачає формування ефективної системи реформування фінансово-економічного та психологічного вишколу їхнього функціонування, розроблені ще недостатньо.

У сучасному вітчизняному законодавстві та парадигмі прагматизму інклюзивної освіти, науковці констатують серйозні проблеми в її науковому розробленні та практичній адаптації. Ці обставини визначили актуальність теми дослідження та необхідність дослідження фінансово-економічних та психолого-організаційних важелів впливу на активізацію розвитку суб'єктів інклюзивної освіти в Україні через механізм системної взаємодії меценатів, бізнесменів, суб'єктів господарювання, держави й інклюзивної соціалізації спеціальних вищих навчальних закладів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

З огляду на вищенаведене, **метою** дослідження є вивчення стресів, що виникають у професійній діяльності суб'єктів інклюзивних державних інституцій в умовах глобальної світової пандемії.

Завданнями дослідження є:

- 1) дослідити проблематику впливу психологічних чинників на фінансово-економічний розвиток суб'єктів інклюзивних державних інституцій;
- 2) визначити пріоритетність суб'єктів інклюзивних державних інституцій у фінансово-економічних параметрах подолання відповідних психологічних стресів та кризи в умовах глобальної світової пандемії;
- 3) виявити й обґрунтувати шляхи та методи управління стресом.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Професійна компетентність суб'єктів інклюзивних державних інституцій забезпечує в повсякденній практичній діяльності успішне використання відповідних знань та вмінь для всебічної допомоги різним категоріям населення, що її потребують.

Актуальною є професійна готовність суб'єкта інклюзивних державних інституцій до надання всебічної допомоги різним верствам населення й необхідність водночас зберегти власне психічне здоров'я завдяки успішному подоланню дистресів на основі відповідних знань про психофізіологію стресу, його причин та наслідків, індивідуальних та групових методів реабілітації, самостійної допомоги, корекції посттравматичних стресових розладів.

Психологи [4] умовно поділяють стрес на корисний і шкідливий. Корисний стрес називають евстресом. Він супроводжується позитивними емоційними переживаннями, що пов'язані з несподіваними приємними звітками, закоханістю, нагородами, перемогами тощо. Зазвичай евстрес надихає, дає нові сили, мобілізує на штурм вершин, вселяє впевненість у собі, надає життю нових барв, підвищує рівень суб'єктивного благополуччя [4].

Шкідливий стрес називається дистресом і супроводжується негативними емоційними станами. Він знижує стійкість людини проти несприятливих чинників, виснажує імунну систему, є підґрунтям захворювань.

Т.В. Зайчикова, О.В. Винославська, М.П. Малигіна всі чинники, які спричиняють професійний стрес, поділяють на три групи[1]:

1) зовнішні, щодо організації: зміни в суспільстві (економічних і фінансових умов), зміни в особистому житті (сімейні проблеми, старіння, смерть близького родича, народження дитини тощо);

2) групові: відсутність колективної згуртованості та наявність внутрішньо-особистісних, міжособистісних і внутрішньо-групових конфліктів;

3) внутрішньо-організаційні: фізичні (погані побутові умови, температура повітря, погане освітлення, надмірний шум, больові стимули тощо) та психосоціальні, які зумовлені комбінацією трудових, організаційних і соціальних особливостей робочого місця (характер виконуваної роботи; ставлення працівника до своєї роботи; перевантаження або надмірно мала завантаженість роботою; конфлікт ролей та ін.).

Вчені одноставні в тому, що стрес може бути як короткотривалий, так і довготривалий, як слабкий, так і сильний [2]. З наслідками короткотривалого і слабого стресу більшість людей мають змогу справитися самі, але під час сильних і тривалих стресах потрібна кваліфікована допомога фахівців, наприклад, психологів, психотерапевтів чи психіатрів.

Ознаки стресового стану: посилення тривоги, відчуття кризи або великої перешкоди, неможливість зосередитися на чомусь, занадто часті помилки в роботі, погіршується пам'ять, занадто часто виникає почуття втоми, дуже швидка мова, відчуття втрати контролю над собою, думки часто змінюються, досить часто з'являються болі (голова, спина, шлунок), підвищена збудливість, дратівливість, робота не дає колишньої радості, утрата почуття гумору, різко зростає кількість цигарок, що випалюються, пристрасть до алкоголю, постійне відчуття недоїдання, пропадає апетит, неможливість вчасно закінчити роботу [2].

Дослідники [2] вважають, що навчитися управляти стресом можна такими способами:

- самостійно звернутися до літератури з питань стрес-менеджменту;
- пройти тренінги стрес-менеджменту, засвоївши загальні й індивідуальні техніки протистояння негативним проявам стресу;

- пройти діагностику щодо стійкості до стресу й виробити свою програму найбільшої ефективності поведінки за допомогою консультування.

Існує багато методів боротьби зі стресом на рівні організації та особистісному рівні, які допомагають зняти емоційне напруження, розслабитися, відновити сили та енергію для розв'язання нагальних проблем.

Зовнішньо-опосередковані способи адаптивної саморегуляції стресу[3]:

- нормалізація умов діяльності відповідно до природних для людини умов життя;
- створення здорового соціально-психологічного клімату в колективі, організація різних видів спільного відпочинку;
- складання оптимальних для кожного алгоритмів виконання завдання;
- вироблення оптимальних режимів праці і відпочинку;
- зниження одноманітності виконуваних завдань шляхом зміни різних завдань і зниження перевантаженості;
- антистресова організація робочого місця, простору робітника (колір, форма, розміщення меблів, комп'ютери);
- раціональне і грамотне використання стимулів роботи, підвищення зацікавленості в результатах діяльності;
- відповідність робочого навантаження адаптивним можливостям співробітника;
- чітке визначення ролей і обов'язків співробітників;
- участь співробітників у прийнятті рішень, що впливають на їхню роботу;
- створення умов для оптимальної безконфліктної взаємодії між співробітниками;
- складання гнучких робочих розкладів, чергування роботи з відпочинком.

Для подолання стресу психологи пропонують [3]:

- 1) перерахуйте речі, що викликають у вас стрес – це допоможе уникнути провокуючих ситуацій;
- 2) психічне і фізичне здоров'я людини невід'ємні, а регулярне виконання фізичних вправ урівноважує нервову діяльність. Дозована ходьба, оздоровчий біг, плавання, велоспорт – ідеальні засоби для зняття напруги, покращують сон та не мають вікових обмежень;
- 3) знайдіть час для занять, які приносять Вам задоволення: спілкування з друзями, прогулянки на свіжому повітрі, відпочинок на природі;
- 4) плануйте короткі програми релаксації за будь-якими методиками: аутотренінг, медитація, молитва, дихальна гімнастика, фізичні вправи;
- 5) не намагайтеся робити багато справ одночасно. Розплануйте свій день та виконуйте заплановані завдання залежно від їхньої важливості;
- 6) використовуйте засоби ароматерапії (м'ята, розмарин, сосна) та фітотерапії (валеріана, пустирник, глід, м'ята, меліса, звіробій).

Стверджуємо, що сміх також являється дієвим засобом адаптації проти стресу. За висловами Анрі Рубінштейна, хвилина сміху порівнюється сорока п'яти хвилинами гімнастики або фізичних тренувань.

Отже, розглядаючи психологію стресів людини й зокрема суб'єктів інклюзивних державних інституцій, як фінансово-економічний баланс у сучасних умовах глобальної світової пандемії стверджуємо, що процес управління стресами розглядається дещо однобічно: явище стресу здебільшого оцінюється як негативне, яке призводить до великих збитків практично в діяльності всіх світових підприємств. Але стрес певною мірою є й позитивним, оскільки він дає можливість працівникам адаптуватися до перевантажень, мобілізувати власні можливості долати страх, прийняти зміни.

Економічна психологія – це наука про взаємозв'язок духовного світу індивідів і груп із господарською активністю. Ця галузь науки виявляє і формалізує закономірності економічної поведінки у всіх його формах – від повсякденної господарської діяльності до зовнішньої і внутрішньої політики (економічна психологія макро – та мікроекономіки) [5]. Економічна психологія вивчає психологічні явища, пов'язані з виробничими відносинами людей. Вона виникла на перехресті соціальної психології, психології управління, психології праці з економічною наукою [5].

Витоки економічної психології можна знайти вже за часів рабовласницького ладу – у законах Хаммурапі (1792–1750 рр. до н.е.). У Давньовавилонському царстві були встановлені й діяли юридичні, економічні і психологічні правила та норми рабовласницьких відносин і грошового обігу. Проте виникнення „людини економічної» пов'язують усе ж таки з Новим часом (від XVI – XVII ст. до початку XX ст.), політичними революціями, промисловим переворотом, появою громадянського суспільства, урбанізацією життя [6].

Упродовж останніх десятиліть інтерес учених до проблематики впливу психологічних чинників на фінансово-економічний розвиток зростає, розробляються теорії, що пояснюють поведінку господарюючих суб'єктів у кризових ситуаціях із позиції фінансової психології. Проте, на думку Дейнеки О.С., наукове просування в цьому напрямку ускладнюється кількома обставинами. По-перше, психологія грошей і фінансів є одним із порівняно нових напрямів у психології, яке до того ж відрізняється багатоплановістю й міждисциплінарністю. По-друге, усе ще існують проблеми методичної забезпеченості досліджень у сфері грошово-фінансової психології [7].

Психологію стресів суб'єктів інклюзивних державних інституцій, зокрема в системі вищої освіти України, є ключовим чинником, що впливає на інтенсивне реформування традиційної вищої школи, уможливаючи доступ до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами. Збільшення фактичної чисельності дітей, у яких констатовано інвалідність, та інтенсивність інтеграції таких дітей у загальноосвітній простір вимагають ефективного фінансування інклюзивного освітнього середовища. Це дасть змогу забезпечити неперервність навчання, створити можливості для самореалізації дітей та молоді з особливими освітніми потребами [8]. Сьогодні саме якісна освіта є передумовою успішної самореалізації людини в суспільстві. Численні дослідження свідчать про те, що вища освіта входить у десятку цінностей, найбільш важливих для молоді. Освіта для людини з інвалідністю – це шлях до інтеграції, до здобуття економічної незалежності.

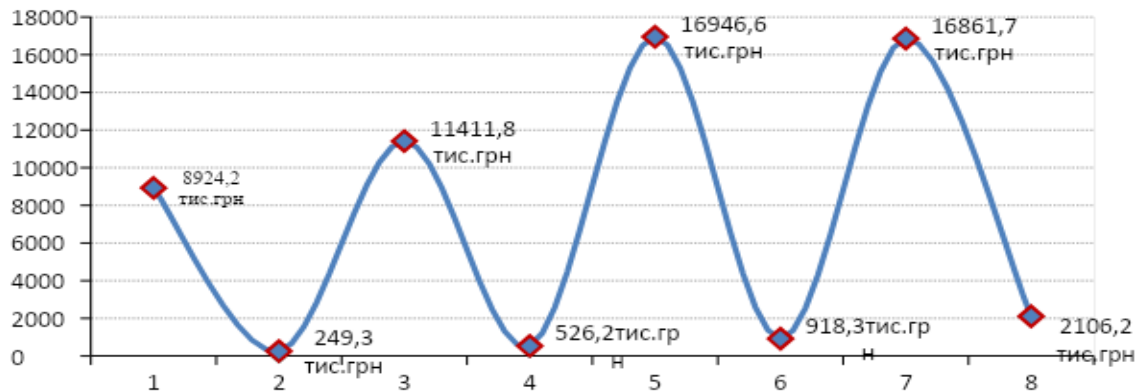
Одним із суб'єктів інклюзивних державних інституцій країни є Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, де інклюзивні процеси впроваджуються відповідно до чинного законодавства України.

Фінансовий стан Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу щорічно зростає (див.рис.1), як із боку держави (загальний фонд) так і власні ресурси (спеціальний фонд) цієї інституції збільшуються. Що створює ефективні умови розвитку соціально-економічного та психологічного клімату в колективі.

Отже, можна стверджувати, що кризові і стресові перипетії коледжу як демографічного, так і інших стресових чинників, наприклад, у класичних вищих навчальних закладах України, зумовили різкий спад контингенту своїх вихованців. Що не можна стверджувати з огляду на аналізований коледж, де кількість студентів зросла втричі.

Отже, з огляду на вищезазначене можемо стверджувати, що в сучасних умовах господарювання суб'єктів інклюзивних державних інституцій з'являються нові тренди, які є відповідями на сучасні виклики, соціальні, технологічні та інші зміни, що

відбуваються в Україні й у світі. До них зараховують будь-які соціальні групи, для яких частка здобувачів вищої освіти істотно менша від середніх показників відповідних вікових груп, у тому числі: родини з низькими доходами; родини, де батьки мають низький соціальний статус; родини, що проживають у важкодоступних і віддалених регіонах та в сільській місцевості; біженців і мігрантів; сиріт; осіб із захворюваннями; мовних, етнічних та релігійних меншин; студентів, що мають доглядати за хворими членами родини чи особами похилого віку тощо [8].

Рис. Фінансове забезпечення Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу за 2016–2019 рр.

Для України апробація соціальної інклюзії – великий виклик. Європейські підходи не передбачають прийом осіб із недопредставлених груп на навчання та їхнє поточне оцінювання із «заплющеними очима». Для кожної з таких груп розробляються деякі інструменти залучення їх до вищої освіти, такі як соціальні стипендії, можливість дистанційного навчання, коригувальні курси, просвітницькі заходи тощо.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, психологія фінансово-економічного стресу Європейських держав та України в умовах глобальної світової пандемії виокремлюється передусім після фінансової кризи 2008 року, де найбільше постраждали прості суб'єкти соціуму та малі й середні підприємці, а великі корпорації так чи інакше ефективно продовжували свою діяльність. Притоку дешевої робочої сили нелегальних мігрантів із Близького Сходу призвів до масштабної міграційної Європейської кризи 2015 року, що зумовило на втрату робочих місць українцями і зменшення відповідних інвестицій у країну. Крім того, вихід Великобританії із складу Європейського Союзу 2016–2020 рр. посилив союз Німеччини та Франції, зменшивши вплив США на європейський континент, що відобразилося на економіці нашої держави.

Сьогодні об'єднана Європа, як і все людство, зустрілася з новим викликом – коронавірусом. Світ після пандемії потребує суб'єктів соціуму, науковців, освітян, психологів, економістів, що будуть глобально освіченими, які розумітимуть взаємопов'язаність економіки, науки, освітніх послуг та психології соціального життя у світі. Освітні послуги стануть гібридними: частину часу студенти навчатимуться у форматі face-to-face – в аудиторії з викладачем, а решту часу вони навчатимуться

самостійно «онлайн». Таке поєднання «офлайн» і «онлайн» освітніх послуг зробить освіту дуже гнучкою на випадок таких криз, але також відкриє можливості та перспективи до новітніх технологій і інформаційних прагматик. По-друге, фінансування державних видатків на освіту буде скорочуватися. Тому вищим навчальним закладам, у тому числі й інклюзивним доведеться трансформувати свою освітню діяльність – із «вишколу викладання» на «вишкіл навчання» тощо.

Отже, у майбутньому необхідно розширити вимоги щодо соціальної освітньої інклюзії, щоби вони охоплювали питання успішного завершення навчання, набуття компетентностей, необхідних для змістовної зайнятості випускників, їхнього особистого і громадського життя. В останніх документах Європейського простору вищої освіти, виступах провідних європейських політиків дедалі частіше згадується, що сьогодні світ переживає час потрясінь. Цінності правди, знань, демократії та наукового методу, властивого вищій освіті, ставляться під сумнів. Не всюди забезпечені академічні свободи та інституційна автономія закладів вищої освіти, не досягнутий рівний доступ до вищої освіти для всіх. Пандемія коронавірусу, військові конфлікти, економічні, політичні та інші кризи створюють істотні загрози як для світу загалом, так і для якості та потенціалу систем вищої освіти [8].

Тим часом вища освіта є одним із ключових інструментів подолання цих проблем. Якщо раніше основну увагу приділяли результатам академічної мобільності та документам про освіту, то сьогодні, поряд із ними, дедалі більшого значення набуває визнання результатів навчання, здобутих у неформальній освіті, під час професійної, волонтерської та громадської діяльності, а також результатів самоосвіти.

У контексті забезпечення соціальної інклюзії, підвищується актуальність навчання впродовж життя і, зокрема, створення можливості визнання результатів попереднього навчання осіб, які роблять перерви в здобутті вищої освіти. Для багатьох країн гострою проблемою є створення прозорих механізмів визнання кваліфікацій та результатів навчання осіб, які з різних причин не мають документів про попередню освіту, насамперед біженців та переміщених осіб [8].

Отже, дистрес є чинник, який негативно впливає на фахову діяльність суб'єктів інклюзивних державних інституцій та їхнього здоров'я. Здійснювати профілактику та подолання стресів можна на робочому місці на двох рівнях – на рівні організації та на рівні особистості. Основними напрямками управління професійним стресом, зокрема профілактики дистресу виступають: інформування персоналу, емоційно-психологічна підтримка працівників, підвищення значущості їхньої професійної діяльності.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Зайчикова, Т.В., 2008. Профілактика та подолання стресів як умова підтримки психологічного здоров'я працівників організацій, *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія, Педагогіка: збірник наукових праць. № 3(24)*, с. 135–137.
2. Павленко, В.М., 2001. Психогенні розлади як наслідок дії екстремальних умов на особистість, *Збірник наукових праць: Актуальні проблеми психології, 3, Т. V*, Київ, с. 105–111.
3. Райгородский, Д.Я., 2001. Практическая психодиагностика, *Учебное пособие: методики и тесты*, Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 672 с.
4. Титаренко, Т.М. та Лепіхова, Л.А., 2004. *Психологічна профілактика стресових перевантажень серед шкільної молоді*, Науково-методичний посібник, Київ: Міленіум, 204 с.
5. Гриценко, А., 2008. Економічна теорія в сучасному світі. *Економіка України, 10*, с. 40-54.

6. Андреева, И.В., 2000. Экономическая психология, Учебник, Питер, 512 с.
7. Дейнека, О.С., 2005. Противоречия и перспективы ресурсного подхода в экономической психологии. Проблемы экономической психологии, Т.2, Москва: ИПРАН, с. 66–97.
8. Тріпак, М.М. Економічна модель інклюзивної соціалізації. *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»*. Київ, 2019. С. 35–47.

SYCHOLOGY OF FINANCIAL AND ECONOMIC STRESS OF SUBJECTS OF INCLUSIVE STATE INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF THE GLOBAL WORLD PANDEMIA

Marian Tripak,

Honoured education worker of Ukraine

PhD in Economics, associate professor, director

Podilsky Special Educational and Rehabilitation Socio-Economic College,

Ukraine, Kamianets-Podilsky City

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6924-5469>

tmm.75@ukr.net

Nataliia R. Storozhuk,

the lecturer of the Department of Social work and psychology

Podilsky Special Educational and Rehabilitation Socio-Economic College,

Ukraine, Kamianets-Podilsky City

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7095-1205>

natalilenik82@gmail.com

Abstract. In the modern Ukrainian inclusive space, the special attention is paid to the fact that the integration of people with special needs into the socio-cultural, financial and economic environment of socialization, the professional readiness of the subject of inclusive state institutions to provide complex assistance to different sections of the population and the need to own mental health through the successful overcoming of distress.

In the article, the theoretical and pragmatic postulates of the financial-economic, psychological and social-rehabilitation of inclusive doctrine of specialized institutions of Ukraine, which reflect inclusive activity in the socio-economic system of a state institution and its place and role in globalization processes, are substantiated. That is, such a paradigm as an inclusive institution and its psychological conditions, mechanisms and patterns of financial and economic activity are considered. It is determined that in modern conditions the most significant influence on the development of financial and economic psychology has the psychology of entrepreneurship, the psychology of management and management.

The purpose of the research is to study the stresses that arise in professional activities of subjects of inclusive state institutions in the conditions of a global pandemic. That is, the readiness of the subject of inclusive state institutions to provide complex assistance to different sections of the population and the need to maintain their own mental health due to the successful elimination of distress on the basis of relevant knowledge about the psychophysiology of stress, its causes and effects, individual and group methods of self-rehabilitation assistance, correction of post-traumatic stress disorders. Also, the article deals with the signs of governance, high school methods of overcoming and externally mediated ways of adaptive self-regulation of stress by subjects of society including subjects of inclusive institutions.

This research identifies the priority of subjects of inclusive state institutions in the financial and economic parameters of overcoming relevant psychological stresses and crises in the conditions of global pandemic. It is determined that the modern psychology of finances and financial and economic activity of inclusive institutions is the object of the struggle of ideologies, scientific and educational doctrines, political beliefs, socio-economic imaginations about the social justice of the subject of the inclusive society.

Keywords: inclusive state institutions, inclusive higher education, psychology, financial and economic psychology, stress.

REFERENCES (TRANSLITERATED)

1. Zaichykova, T.V., 2008. Profilaktyka ta podolannia stresiv yak umova pidtrymky psykhologichnoho zdorovia pratsivnykiv orhanizatsii, *Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia, Pedagogika: zbirnyk naukovykh prats. №3(24)*. s. 135–137.
2. Pavlenko, V.M., 2001. Psykhohenni rozlady yak naslidok dii ekstremalnykh umov na osobystist, *Zbirnyk naukovykh prats: Aktualni problemy psykholohii, 3*, T.V, Kyiv, s. 105-111.
3. Raihorodskiy D. Ia., 2001. Praktycheskaia psykhodyahnostyka, *Uchebnoe posobyе: metodyky y testy*, Samara: Yzdatelskyi Dom «BAKhRAKh-M», 672 s.
4. Tytarenko, T.M. ta Liepikhova, L.A., 2004. Psykhologichna profilaktyka stresovykh perevantazhen sered shkilnoi molodi, *Naukovo-metodychnyi posibnyk*, Kyiv: Milenium, 204 s.
5. Hrytsenko, A., 2008. Ekonomichna teoriia v suchasnomu sviti. *Ekonomika Ukrainy, 10*, s. 40–54.
6. Andreeva, Y.V., 2000. Экономическая психология, *Uchebnyk, Pyter*, 512 s.
7. Deineka, O.S., 2005. Protivorechiya y perspektivy resursnoho podkhoda v ekonomicheskoi psykhologiyi. *Problemy ekonomicheskoi psykhologiyi, T.2*, Moskva: YPRAN, s. 66–97.
8. Tripak M.M. Ekonomichna model inkliuzyvnoi sotsializatsii. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Naukovyi ohliad»*. Kyiv, 2019, s. 35–47.